DET SMARTA HÄSTFODRET

WWW.NSHORSE.SE HÄSTNÄRINGENS NATIONELLA STIFTELSE 2013

SPARA TUSENLAPPAR
KALKYLERNA TALAR FÖR VALLFODER

Lägre kostnader
mindre klimatpåverkan
och **friskare hästar** med
bra vallfoder

FOTO: ESTER SORRI/ LRF

INNEHÅLL

Rätta sortens näring i hästarnas foder
SIDAN 4

Unghästarna växer bra på näringsrikt vallfoder
SIDAN 6

Travtränarnas nya vinstchans
SIDAN 8

Stuteriet klarar sig utan kraftfoder
SIDAN 10

Tusenlappar till annat på ridskolorna
SIDAN 12

Låt labbet analysera ditt vallfoder
SIDAN 14

MERA VALLFODER!
KOM IGÅNG STEG FÖR STEG
SIDAN 16

OBS! Svenska stallar kan ofta spara tiotusentals kronor på att minska användningen av kraftfoder.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Pengar att tjäna på miljövänligt foder

Vallfoder kan bli alla hästhållares guldgruva

Klimatet, jordarna och den goda tillgången till mark och vatten gör Sverige lämpat för odling av vallfoder. Eftersom hästar av naturen är anpassade för att äta vallfoder är Sverige ett bra land för hästhållning.

På senare tid har forskare också kunnat visa att unga hästar växer bra och kan prestera på hög nivå med enbart med vallfoder och mineraltillskott i foderstaten. Därför kan det tyckas märkligt att vi i Sverige ger våra hästar en stor andel kraftfoder av olika slag. Kraftfodren är ofta dyra och de medför en uppenbar risk för överutfodring, särskilt för vuxna hästar, vilket kan påverka hästarnas hälsa. De har också en betydligt större negativ klimatpåverkan vid odlingen än vallfoder.

Därför är det märkligt att vi fortfarande ger våra hästar en så stor andel kraftfoder

I det här faktahäftet jämförs ett antal exempel på foderstater så som de ofta kan se ut i olika svenska stallar, med foderstater utan kraftfoder. I båda fallen är foderstaterna beräknade för att möta de aktuella hästarnas behov. Jämförelserna visar att foderstater utan kraftfoder blir betydligt billigare. Dessutom talar mycket för att de är betydligt mera klimatsmarta än de med kraftfoder.

Syftet med häftet är att öka intresset bland svenska hästhållare för foderstater med enbart eller en mycket stor andel vallfoder. Projektet har initierats av Hästnäringens miljökommitté och LRF och finansieras med medel från Hästnäringens Nationella Stiftelse och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

Det huvudsakliga motivet för att driva en sådan utveckling är att den omfattande användningen av proteinkraftfoder i all djurhållning är ett miljöproblem. Det går åt stora arealer mark för den globala odlingen av soja och andra proteinfodermedel, och utbredningen av denna odling hotar bland annat världens regnskogsområden.

DET SMARTA HÄSTFODRET har producerats av Hästnäringens Nationella Stiftelse (HNS) i samarbete med Lantbrukarnas Riksförbund (LRF).

Styrgrupp Hästnäringens miljökommitté: Titti Jöngren/LRF, Peter Forssberg/Svensk Travsport, Christina Wale/SH och Anahita Arai/HNS samt Hilda Runsten/LRF.

Projektansvarig Anahita Arai/HNS
Faktaunderlag Cecilia Müller, samverkanslektor/SLU
Malin Connysson, lärare och doktorand/Wångens
Redaktör Niclas Åkeson/Publishing Farm
Formgivning Berit Metlid/Publishing Farm
Tryck Printfabriken
Omslagsfoto Elisabeth Riksen

Hästnäringens Nationella Stiftelse, HNS, är ett samverkansorgan inom svensk hästsektor. Speciellt intresse ägnas åt utbildning och avel och uppfödning. HNS har det övergripande ekonomiska och organisatoriska ansvaret för Hästnäringens Riksanläggningar Flyinge, Strömsholm och Wångens. Andra verksamhetsområden är gemensamma hästfrågor samt forskning och utveckling via Stiftelsen Hästforskning.

Adress HNS, Hästsportens Hus, 161 89 Stockholm
Internet www.nshorse.se

Läs mer! Klimatsmart hästhållning (”Våga vara klimatsmart”) på www.nshorse.se. Fakta och exempel på klimatsmart vallfoderproduktion (”Goda affärer med nära protein”) på www.lrf.se.

Beställ! Denna publikation kan beställas via e-post till info@distributionsservice.se eller telefon 08-550 949 80. Uppge namn, adress och beställningsnummer 424 95.

Notera! Vallfoder till hästar har oftast samma kilopris oberoende av näringsinnehåll. Smarta hästägare kan göra klipp genom att välja ett med mera näring i.

NOTERA

Läs om hur du kommer igång med mera vallfoder till dina hästar. På sidan 15 finns en guide steg för steg.

Vädret påverkar hur väl man lyckas skörda ett vallfoder med önskat näringsinnehåll. Med planering och hög skördekapacitet träffar man ofta ganska rätt.

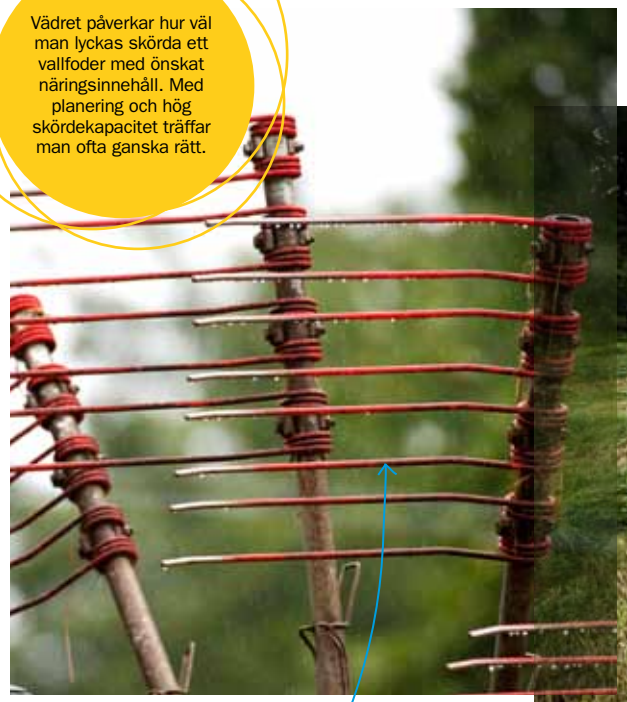

FOTO: ULF PALM/LRF

Strängläggare

Vallfoder på tork

FOTO: ESTER SORRI/LRF

Ts-halten i fodret påverkas hur länge grönmassan förtorkar på fältet före pressning. Prover bör därför tas strax före pressning från hela fältet och hela strängdjupet.

Olika hästar har olika behov av näring och därför olika krav på vallfodret.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Billigare och mer klimatsmart

Hälsosamt hästfoder på väg

FOTO: BERIT METLID/PUBLISHING FARM

Oavsett om man skördar hö eller ensilage är det växternas mognad vid skörd som avgör näringsinnehållet.

Ladda vallfodret med rätta sortens näring

Olika hästar har olika behov av näring. Därför passar inte samma grovfoder till alla hästar. Med kunskap om odlingen går det att styra kvaliteten på vallfodret.

Ungefär hälften av de svenska hästhållarna odlar sitt eget vallfoder, medan resten köper in från andra odlare. För den som odlar själv finns det goda möjligheter att direkt påverka hur mycket näring vallfodret ska innehålla. Hästhållare som köper in sitt vallfoder kan också påverka näringsinnehållet genom en dialog med leverantören.

Den viktigaste faktorn för hur mycket näring ett vallfoder innehåller är vallväxternas mognadsstadium vid skörden. Efterhand som vallen växer så förändras innehållet av protein och energi. Ju längre man väntar med skörden, desto lägre blir innehållet per kilo ts (torrsubstans). Samtidigt ökar mängden foder per hektar. Val av skördetidpunkt är därför alltid en avvägning mellan mängd och kvalitet.

Om man har som mål att försörja sina hästar med enbart vallfoder är det viktigt att tänka till i förväg. Den som ska utfodra en högpresterande tävlingshäst behöver ett vallfoder med mycket energi per kilo ts. Ett sätt att uppnå det är att ha en renodlad gräsvall som gödslas och som skördas tidigt.

Till en växande unghäst eller ett digivande sto är det istället en hög proteinhalt som är viktigast. Då lämpar sig ett vallfoder med inslag av baljväxter väl. Till vallbaljväxterna räknas t ex klöver och lucern. Baljväxterna ger högt proteininnehåll och minskar behovet av kvävegödsling av vallen. Till vuxna hästar som inte går i hårt arbete passar ett lite senare skördat foder med något lägre koncentration av energi och protein bäst.

Ju längre man väntar med skörden, desto lägre blir innehållet av protein och energi per kilo ts

När vallen växer på fältet är det svårt att veta det exakta näringsinnehållet. Det finns då möjlighet att ta ett prognosprov i fält och skicka in till ett foderlaboratorium för analys. Med detta som utgångspunkt går det att räkna ut hur näringsvärdena förändras i den växande grödan dag för dag. På det viset kan man försöka pricka in en skördetidpunkt som så långt möjligt ger det vallfoder som de aktuella hästarna behöver.

Notera! Unghästar växer bra på ensilage med minst 95 g smältbart

Notera! Att ersätta kraftfoder med ett väl sammansatt vallfoder fungerar oberoende av hästras. Alla hästar är i grunden anpassade för att leva på enbart grovfoder och mår därför bäst av det.

Tusenlappar att spara!

Unghästarna växer bra på näringsrikt vallfoder

Unghästar i åldern 13 till 18 månader klarar sig bra utan kraftfoder. **Den hästägare som har tillräckligt med näring i vallfodret kan spara tusenlappar på minskade kraftfoderkostnader.**

Många uppfödare ger idag sina växande unghästar kraftfoder, vare sig det behövs eller inte. Med kontroll på näringsinnehållet i vallfodret så går det många gånger att utesluta kraftfodret i foderstaten. Ett räkneexempel visar att ett stall med 20 växande unghästar på så vis kan sänka foderkostnaderna med 30 000 kronor exklusive moms per halvår.

I beräkningarna har vi utgått från en foderstat med ett relativt näringsfattigt vallfoder som kompletteras med 0,7 kilo soja och 0,5 kilo havre. Eftersom sojan enligt butiksnoteringar kostar över 11 kronor per kilo plus moms blir det stora belopp. Priset för havre har satts till tre kronor per kilo. Merkostnaden per häst och dygn för foderstaten med kraftfoder landar på drygt nio kronor. Det betyder över 270 kronor per månad och cirka 1600 kronor på ett halvår. Kalkylen sträcker sig från unghästens 13:e levnadsmånad fram till och med den 18:e. Ungefär vid denna ålder börjar travhästen köras in och sättas i träning och får då något andra krav på fodret, även om skillnaden inte är särskilt stor. Även om ridsporthästar påbörjar sin träning något senare blir inte heller deras övergång från unghästfoderstat till ridhästfoderstat särskilt omvälvande.

Ett företag med 20 växande unghästar kan spara 30 000 kronor på ett halvår

Också under den period när unghästar tas i träning finns det stor potential att ersätta kraftfoder med vallfoder. Det innebär att den möjliga besparingen per unghäst i åldern 12 till 24 månader antagligen ligger runt 3 000 kronor per år.
Förutom att protein via vallfoder är billigare medför kraftfoder till unghästar ofta mera arbete, särskilt då de vistas i lösdrift. Att utfodra kraftfoder manuellt genom uppbindning av hästarna tar tid.
För den som vill utveckla sitt hästföretagande kan det därför vara värt att undersöka möjligheterna att köpa ett mer näringsrikt vallfoder och minska inköpen av kraftfoder.

	VANLIG FODERSTAT			UTAN KRAFTFODER		
FODERMEDEL	kg/dag	kr/kg	kr/dag	kg/dag	kr/kg	kr/dag
HÖSILAGE	10,0	2,00	**20,00**	10,0	2,00	**20,00**
SOJA	0,7	11,36	**7,95**	–	–	–
HAVRE	0,5	3,00	**1,50**	–	–	–
MINERALFODER	0,05	14,40	**0,72**	0,05	20,80	**1,04**
SUMMA KR/DAG			**30,17**			**21,04**

TABELL 1 Tabellen visar foderstaternas kostnad per häst och dag exkl moms. Priset för hösilage anges per kilo foder. Hösilaget har 62 procent ts-halt.

HÄSTHÄLSA. Foderstat med enbart vallfoder gynnar både plånboken och hästens hälsa.

FOTO: ÖYVIND ANDERSSON/HNS

Vallfoder täcker unghästens behov

I två olika scenarier beräknas hur en unghäst kan utfodras från 13 månaders ålder upp till 18 månader. I båda exemplen beräknas varje häst äta 10 kilo hösilage per dygn. Hösilaget har en ts-halt på 62 procent.

I det ena scenariot har vallfodret ett lågt näringsinnehåll och kompletteras med 0,7 kilo soja och 0,5 kilo havre per häst och dygn. I det andra scenariot innehåller vallfodret tillräckligt med protein och energi för att med god marginal försörja den växande hästens behov.

I en foderstat med enbart proteinrikt vallfoder kan det vara svårt att försörja hästens behov av fosfor via ett vanligt mineralfoder. Därför används i exemplet med enbart vallfoder ett mineralfoder som innehåller mer fosfor i förhållande till kalcium (låg Ca/P-kvot). Dessa mineralfoder är något dyrare än de vanligaste mineralfodren.

	VANLIG FODER-STAT	UTAN KRAFT-FODER
FODERSTAT	kg/dag	kg/dag
HÖSILAGE (62 % ts)	10,0	10,0
SOJA	0,7	–
HAVRE	0,5	–
MINERALFODER	0,05	0,05
FODERMEDLENS NÄRINGSINNEHÅLL		
HÖSILAGE Smb råprotein g/kg foder Energi, MJ/kg foder	 19 6,6	 59 7,3
SOJA Smb råprotein g/kg foder Energi, MJ/kg foder	 390 11,7	 –
HAVRE Smb råprotein g/kg foder Energi, MJ/kg foder	 75 9,7	 –
FODERSTATERNAS NÄRINGSINNEHÅLL		
Hästens proteinbehov g/dag	504	504
Smb råprotein g/dag i foderstaten	501	590
Hästens energibehov MJ/dag	72	72
Energi MJ/dygn i foderstaten	79	73

TABELL 2 Tabellen visar foderstaternas näringsinnehåll och unghästarnas behov per dygn.

UPPFÖDAREN

Per Jansson
STALL GODÁ

På Stall Godá i skånska Hästveda bedriver Jeanette Joelsson och Per Jansson uppfödning av dressyrhästar. En del av verksamheten består av en hingstpool där man varje år tar emot ett tiotal nyligen avvanda hingstföl och föder upp dem till cirka tre års ålder. Under installningen går hingstarna i lösdrift och får fri tillgång till ett näringsrikt hösilage kompletterat med mineralfoder.

– Vi tror på den här modellen och våra hästar är friska och placerar sig mycket bra i tävlingssammanhang, säger Per Jansson.

– Vi är väl förskonade från såväl ledinflammationer som lösa benbitar, säger Per som menar att det goda hälsoläget antagligen beror på en kombination av lösdriften, fodret och en varierad träning.

Vallfodret till de växande hingstarna består av hösilage i storbal.

Läs om unghästarna på Wångengen som presterade bra på bara vallfoder (www.slu.se).

TRAVTRÄNAREN

Thomas Uhrberg
TEAM UHRBERG

Sedan ett par år tillbaka har travtränare Thomas Uhrberg minskat kraftfodergivorna till sina 60 travhästar. Idag ger han dem ett hösilage med ett något högre proteininnehåll än tidigare. Hästarna får också en större mängd hösilage samtidigt som han har minskat kraftfodergivorna från 5 kilo per häst och dag till cirka 3,5 kilo.

För hösilaget betalar han cirka 2,25 per kilo foder och för kraftfodret 4,80. Med 60 hästar i träning har han sänkt kostnaderna med 180 kronor per dag eller närmare 70 000 kronor per år.

– Överlag ser hästarna mycket fina ut och resultaten har absolut inte blivit sämre, säger Thomas Uhrberg.

Egentligen tror han att det går att ta bort mer av kraftfodret, men han väljer att gå försiktigt fram.

– Tiondelarna på travbanan är så oerhört avgörande för oss.

Mer proteinrikt vallfoder!

Travtränarnas nya vinstchans

Den svenska travnäringen har mångmiljonbelopp att spara på att utesluta eller minska användningen av kraftfoder. **En genomsnittlig tränare kan spara 80 000 kronor om året.**

I många delar av hästnäringen är ekonomin pressad inte minst inom travsporten. Därför är det goda nyheter att det finns tusenlappar att tjäna inte bara på travbanan utan också hemma i stallet.

Svensk travsport kan spara 25 miljoner kronor på mindre kraftfoder i foderstaten

De flesta tävlande travhästar får normalt någon typ av kraftfoder. I det här räkneexemplet illustreras denna utfodringsstrategi av en foderstat med ett relativt näringsfattigt vallfoder som kompletteras med lucernpellets, soja och havre. Med ett näringsrikare vallfoder kan lucernpelletsen och sojan helt enkelt uteslutas utan att hästens prestation påverkas negativt. Kostnaden för inköpt kraftfoder minskar då med över 3 000 kronor exklusive moms per häst och år. Totalt finns det cirka 8 200 travhästar i proffsträning i Sverige och dessa tränas av 400 tränare.

En genomsnittlig tränare har därmed 20 hästar i träning och en potential att sänka sina kostnader med nästan 80 000 kronor om året. För hela travsporten ligger det över 25 miljoner i potten och även om inte allt kraftfoder kan uteslutas så bör möjligheten vara stor till lägre kostnader och förbättrad ekonomi.

Den farhåga som många hyser inför en förändrad utfodringsstrategi är att hästarna presterar sämre. Detta har motbevisats i ett omfattande försök med 16 unghästar på Wången. Förutom att fodret blir billigare om man exkluderar kraftfodret, finns det sannolikt också pengar att tjäna på att hästarna håller sig friskare.

	VANLIG FODERSTAT			REDUCERAD KRAFTFODERMÄNGD		
FODERMEDEL	kg/dag	kr/kg	kr/dag	kg/dag	kr/kg	kr/dag
HÖSILAGE	10,0	2,00	**20,00**	10,0	2,00	**20,00**
LUCERNPELLETS	1,0	6,40	**6,40**	–	–	–
SOJA	0,2	11,36	**2,27**	–	–	–
HAVRE	4,0	3,00	**12,00**	4,0	3,00	12,00
MINERALFODER	0,1	20,80	**2,08**	0,075	20,80	**1,56**
SUMMA KR/DAG			**42,75**			**33,56**

TABELL 3 Tabellen visar foderstaternas kostnad per häst och dag exklusive moms. Priset för hösilage anges per kilo foder. Hösilaget har 70 procent ts-halt.

SNABBA & FRISKA. Försök på Wången har visat att unghästar presterar bra på bara vallfoder.

FOTO: WÅNGEN

	VANLIG FODER-STAT	RED. KRAFT-FODER
FODERSTAT	kg/dag	kg/dag
HÖSILAGE (70 % ts)	10,0	10,0
LUCERNPELLETS	1	–
SOJA	0,2	–
HAVRE	4,0	4,0
MINERALFODER	0,1	0,1
FODERMEDLENS NÄRINGSINNEHÅLL		
HÖSILAGE		
Smb råprotein g/kg foder	25	45
Energi, MJ/kg foder	7,0	8,0
LUCERNPELLETS		
Smb råprotein g/kg foder	105	–
Energi, MJ/kg foder	8,5	
SOJA		
Smb råprotein g/kg foder	390	–
Energi, MJ/kg foder	11,7	
HAVRE		
Smb råprotein g/kg foder	75	75
Energi, MJ/kg foder	9,5	9,5
FODERSTATERNAS NÄRINGSINNEHÅLL		
Hästens proteinbehov, g/dag	706	706
Smb råprotein g/dag i foderstaten	733	750
Hästens energibehov, MJ/dag	117	117
Energi, MJ/dygn i foderstaten	119	118

TABELL 4 Tabellen visar foderstaternas näringsinnehåll och travhästarnas behov per dygn.

Ingen höbuk med näringsrikt vallfoder

I räkneexemplet visas två olika foderstater för tävlande travhäst. I alternativet ”vanlig foderstat” ingår, utöver ensilage och havre, ett kilo lucernpellets och 0,2 kilo soja. I denna foderstat har vallfodret låga värden för både protein och energi. I den andra foderstaten innehåller vallfodret nästan dubbelt så mycket protein och en MJ mera energi per kilo foder. Det högre näringsinnehållet i vallfodret gör att det går att utesluta lucernpelletsen och sojan utan risk för hästens hälsa.

Den oro som ofta förs fram angående mera vallfoderrika foderstater till travhästar är att hästarna drabbas av höbuk. Denna oro saknar grund om vallfodret är näringsrikt och hästarna tränas rätt. Höbuk kan uppstår om hästarna äter stora mängder näringsfattigt vallfoder med låg smältbarhet.

Notera! Tio kronor per sto och dag kan man spara genom att ersätta kraftfoder med vallfoder.

Notera! I exemplet nedan visas siffror för ett ponnystuteri. Men samma sätt att tänka fungerar lika bra på stuterier med större hästar.

Mer näringsrikt vallfoder!

Stuteriet klarar sig bra utan kraftfoder

De hästuppfödare som ger sina ston kraftfoder har pengar att spara. **Digivande ston kan utan problem försörja sig själv och fölet om de utfodras med ett näringsrikt vallfoder.**

Utfodringen av digivande ston är starkt kopplad till kvalitet och tillgång på bete. På många stuterier kan i stort sett hela digivningsperioden baseras på utfodring via bete, förutsatt att betet är produktivt.

När betestillgången börjar avta under sensommar och höst kan foderstaten behöva kompletteras med annat foder. Det är inte ovanligt att stona då får kraftfoder de sista månaderna innan avvänjning. Om ett proteinrikt vallfoder används i stället är det onödigt med kraftfoder och det går att spara pengar att på inte ge något sådant.

I det här företagsexemplet ingår ett ponnystuteri med russavel, men samma sätt att tänka och räkna kan med fördel också tillämpas av stuterier med andra raser, såväl ponny som stor häst. Fölen antas här dia upp till nio månaders ålder. De första tre till fyra månaderna får stona i allmänhet tillräckligt med näring via betet, men de övriga fyra till fem månaderna består foderstaten av skördat vallfoder och eventuellt kraftfoder och andra tillskott.

Ett stuteri med 20 ponnyston kan spara 30 000 kr på fem månader

I ett av scenarierna ingår vallfoder, kraftfoder och mineralfoder i foderstaten och i det andra enbart ett proteinrikt vallfoder kompletterat med mineralfoder.

I alternativet med enbart vallfoder är foderkostnaden drygt 1 400 kronor exklusive moms lägre under den femmånadersperiod då stoet står uppstallat och utfodras inne.

Ett stuteri med 20 ponnyston, som i utgångsläget tilldelas kraftfoder enligt exemplet, kan därmed spara närmare 30 000 kronor på fem månader genom att gå över till att enbart ge ett proteinrikt vallfoder.
När fölet är avvant vid cirka nio månaders ålder minskar stoets näringsbehov. Många uppfödare vänjer dessutom sina föl vid kraftfoder redan innan de skiljs från sina mödrar, men också detta är i allmänhet onödigt, förutsatt att man har ett proteinrikt och smakligt vallfoder. Även här finns det alltså pengar att spara.

	VANLIG FODERSTAT			UTAN KRAFTFODER		
FODERMEDEL	kg/dag	kr/kg	kr/dag	kg/dag	kr/kg	kr/dag
HÖSILAGE	7,5	2,00	**15,00**	8,5	2,00	**17,00**
LUCERNPELLETS	0,5	6,40	**3,20**	–	–	–
SOJA	0,75	11,36	**8,52**	–	–	–
MINERALFODER	0,03	20,80	**0,62**	0,04	20,80	**0,83**
SUMMA KR/DAG			**27,34**			17,83

TABELL 5 Tabellen visar foderstaternas kostnad per häst och dag exklusive moms. Priset för hösilage anges per kilo foder. Hösilaget har 62 procent ts-halt.

HÖSTFODER. När betet avtar räcker det att utfodra stona med ett näringsrikt vallfoder.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Lever gott på proteinrikt vallfoder

Digivande ston är i stort behov av ett proteinrikt foder eftersom de ska producera mjölk till sina växande föl. Därför är det helt nödvändigt att försäkra sig om att vallfodret är proteinrikt innan man bestämmer sig för att ta bort kraftfodret från foderstaten och enbart utfodra vallfoder och mineraler.

I det räkneexempel som presenteras i tabellen till höger innehåller hösilaget i den kraftfoderfria foderstaten 59 gram smältbart råprotein per kilo foder (= 95 gram per kilo ts). Denna nivå är inte på något sätt extrem eller svår att uppnå med en medveten strategi i vallodlingen (se sidan 4).

Som framgår av tabellen uppfyller man väl det digivande stoets behov av protein och energi med ett sådant vallfoder. Denna foderstat ger också tillräckligt med näring för att stoet ska hålla sig vid gott hull och vara i bra kondition inför nästa års fölning och digivning.

	VANLIG FODER-STAT	UTAN KRAFT-FODER
FODERSTAT	kg/dag	kg/dag
HÖSILAGE (62 % ts)	7,5	8,5
LUCERNPELLETS	0,5	–
SOJA	0,75	–
MINERALFODER	0,03	0,04
FODERMEDLENS NÄRINGSINNEHÅLL		
HÖSILAGE		
Smb råprotein g/kg foder	19	59
Energi, MJ/kg foder	6,6	7,3
LUCERNPELLETS		
Smb råprotein g/kg foder	105	–
Energi, MJ/kg foder	8,5	
SOJA		
Smb råprotein g/kg foder	390	–
Energi, MJ/kg foder	11,7	
FODERSTATERNAS NÄRINGSINNEHÅLL		
Hästens proteinbehov g/dag	490	490
Smb råprotein g/dag i foderstaten	488	502
Hästens energibehov MJ/dag	58	58
Energi MJ/dygn i foderstaten	63	62

TABELL 6 Tabellen visar foderstaternas näringsinnehåll och de digivande ponnystonas behov per dygn.

UPPFÖDAREN

Helena Kättström
STUTERI KRY

På Stuteri Kry norr om Tranås föder veterinären Helena Kättström upp fjordingar i mindre skala. Hennes digivande ston får aldrig något kraftfoder och klarar sig utan problem på bete och skördat vallfoder kompletterat med halm och mineralfoder. Hon tar sitt rundbalsensilage på egna fält med hjälp av entreprenörer. Vid senaste skörden innehöll fodret 60 gram smältbart råprotein per kilo foder (85 gram per kilo ts) och 9,8 MJ energi.

– När jag räknar foderstater med detta foder är det ganska lätt att få fram en balanserad utfodring. Som praktiserande veterinär märkte jag att hästar med kolik nästan uteslutande är sådana som får mycket kraftfoder, säger Helena Kättström. Hon menar att man undviker hälsorisker, stressymptom och krubbitande genom att utfodra rikligt med vallfoder.

Läs mer om vallfoder till hästar på sidan 14.

RIDSKOLAN

Lena Haraldsson
BOGESUNDS RIDSKOLA

På Bogesunds gård och ridskola i Vaxholm, nordost om Stockholm odlar man sitt eget vallfoder och är återhållsam med utfodringen av kraftfoder. En normal foderstat till ett halvblod består av två kilo hö, åtta kilo hösilage, ett till tre kilo havre, två hekto betfor, mineraler, vitaminer samt lucernpellets till de som behöver extra. Allt individanpassas.

– Vi är inte så glada för pelleterade färdigfoder. Vi vill veta vad det är vi ger våra hästar, säger Lena Haraldsson.

På gården finns 30 hästar av olika storlek som används i ridskoleverksamheten och allt vallfoder odlas i egen regi. Man analyserar fodret från olika skiften och märker storbalarna med färger för att kunna ge rätt foder till rätt häst. Lena Haraldsson räknar själv foderstaterna till ridskolans hästar och baserar utfodringen på analyserna av vallfodret.

Mer proteinrikt vallfoder!

Tusenlappar till annat på ridskolorna

En ridskolehäst äter under uppstallningsperioden kraftfoder för över 2 000 kronor. **Med ett vallfoder med högre näringsinnehåll kan dessa pengar istället användas för att utveckla verksamheten.**

En ridskolehäst håller ofta igång många timmar per dag, men den växer inte och går inte i hård träning, vilket gör att energi- och proteinbehovet är förhållandevis lågt. Ändå utfodras en hel del kraftfoder till ridskolehästar, ofta på grund av att näringsinnehållet i vallfodret är okänt eller alltför lågt.

Ett räkneexempel visar att det under en stallperiod på åtta månader, från september till april, förbrukas kraftfoder för cirka 2 200 kronor exklusive moms per ridskolehäst. Beräkningen bygger på att hästen väger 400 kilo och utöver sitt vallfoder utfodras med lucernpellets och soja.

Genom att använda ett vallfoder med lite högre näringsvärde behöver ridskolehästar inte få något kraftfoder alls. Det betyder att en ridskola med 20 hästar kan spara uppemot 45 000 kronor per år i lägre foderkostnader. Det är pengar som istället kan användas till exempel för förbättra ridhus eller ta in mer personal. Att utesluta kraftfodret innebär också att tid som tidigare gick till utfodring frigörs och kan användas till annat.

En ridskola med 20 hästar kan spara 45 000 kronor per år i lägre foderkostnader

En av orsakerna till att det används mycket kraftfoder till ridskolehästar är att man känner sig osäker på om hästarna verkligen får tillräckligt med näring via enbart vallfoder. Även om det fungerar i teorin, så känns det kanske inte lika självklart i praktiken. Ett problem kan vara att hitta vallfoderleverantörer som säljer vallfoder av den önskade näringsmässiga kvaliteten.

Att hästen kan få i sig tillräckligt med näring via vallfoder finns det gott om belägg för i såväl forskning som praktik. En förutsättning är förstås att vallfodret är analyserat så att man vet hur mycket energi, protein och mineraler det innehåller.

Egentligen är hästen inte biologiskt anpassad för att äta kraftfoder. Det innebär att risken för utfodringsrelaterade sjukdomar, såsom kolik och korsförlamning, är betydligt mindre för en häst som endast tilldelas vallfoder. Också detta är väl belagt genom forskning.

NATURLIGT. Det naturliga för hästen är att bara äta vallfoder. En sådan utfodring ger också lägre kostnader.

FOTO: STIG HAMMARSTEDT/SCANPIX

	VANLIG FODERSTAT			UTAN KRAFTFODER		
FODERMEDEL	kg/dag	kr/kg	kr/dag	kg/dag	kr/kg	kr/dag
HÖSILAGE	10,0	2,00	**20,00**	10,0	2,00	**20,00**
LUCERNPELLETS	0,75	6,40	**4,80**	–	–	–
SOJA	0,4	11,36	**4,54**	–	–	–
MINERALFODER	0,075	20,80	**1,56**	0,075	20,80	**1,56**
SUMMA KR/DAG			**30,90**			**21,56**

TABELL 7 Tabellen visar foderstaternas kostnad per häst och dag exklusive moms. Priset för hösilage anges per kilo foder. Hösilaget har 62 procent ts-halt.

Bra vallfoder räcker till ridskolehästen

I de två foderstaterna nedan jämförs en vanligt förekommande foderstat som inkluderar kraftfoder, med en helt utan kraftfoder. Farhågan att ridskolehästen inte får i sig tillräckligt med näring via sitt vallfoder är obefogad om det har rätt kvalitet.

Rätt kvalitet i det här exemplet är ett hösilage med 62 procent torrsubstanshalt, 43 gram smältbart råprotein och 7 MJ energi per kilo foder (motsvarar 69 gram respektive 11,3 MJ per kilo ts).

Genom en diskussion med odlaren eller leverantören om önskemålen kvalitet är det fullt möjligt att de flesta år kunna köpa ett vallfoder med detta innehåll. De insatser som krävs i odlingen för att få upp näringsvärdena är väl kända bland professionella vallodlare. Även om priset per kg vallfoder kan öka något med högre näringsinnehåll är det inte till samma nivå som kostnaden för en foderstat med t ex soja och lucern. Om odlaren något år inte lyckas nå de önskade näringsvärdena är det lätt att komplettera foderstaten med spannmål eller annat kraftfoder, beroende på om det är energi eller protein som saknas i vallfodret.

	VANLIG FODERSTAT	UTAN KRAFTFODER
FODERSTAT	kg/dag	kg/dag
HÖSILAGE (62 % ts)	10,0	10,0
LUCERNPELLETS	0,75	–
SOJA	0,4	–
MINERALFODER	0,075	0,075
FODERMEDLENS NÄRINGSINNEHÅLL		
HÖSILAGE Smb råprotein g/kg foder Energi, MJ/kg foder	 19 6,6	 59 7,3
LUCERNPELLETS Smb råprotein g/kg foder Energi, MJ/kg foder	 105 8,5	 –
SOJA Smb råprotein g/kg foder Energi, MJ/kg foder	 390 11,7	 –
FODERSTATERNAS NÄRINGSINNEHÅLL		
Hästens proteinbehov g/dag	423	423
Smb råprotein g/dag i foderstaten	425	430
Hästens energibehov MJ/dag	70,5	70,5
Energi MJ/dygn i foderstaten	77	70

TABELL 8 Tabellen visar foderstaternas näringsinnehåll och ridskolehästens behov per dygn.

Notera! I foderstatsexemplen med kraftfoder i detta häfte ingår soja. I praktiken används ofta färdigfoder och där är soja en vanlig ingrediens.

! Läs om odling av vallfoder på sidan 4.

FOTO: ESTER SORRI/LRF

Labbet ger dig nödvändiga svar om vallfodret

Ett analyserat vallfoder är grunden för all utfodring av hästar. Med kunskap om vallfodrets innehåll går det att komponera en naturlig, hälsosam och billig foderstat.

Alla hästar kan äta MYCKET vallfoder och mår dessutom bra av att göra det

Där är ingen tvekan om att användningen av kraftfoder till svenska hästar kan minska betydligt. Hästens behov av näring kan relativt väl bedömas utifrån vad hästen väger, hur gammal den är och vilket arbete den utför eller om den används för avel. Det beräknade näringsbehovet kan nästan alltid tillgodoses via ett vallfoder kompletterat med mineralfoder.

Samtidigt går det inte bara att dra ned på eller utesluta kraftfodergivorna utan att veta vad vallfodret innehåller i form av energi, protein och mineraler. Därför är det en grundsten i all utfodring av häst att låta analysera det vallfoder som ska ingå i foderstaten. Vallfodrets näringsinnehåll kan skilja stort mellan olika partier, eftersom flera olika faktorer inverkar. Den viktigaste är vallväxternas mognadsstadium vid slåtter, vilket varierar med varje skörd från varje fält. Detta innebär att varje vallfoderskörd behöver provtas och analyseras för att man skall få kännedom om näringsinnehållet. Hur mycket näring förstaskörden innehåller säger till exempel inget om hur det förhåller sig med andraskörden. Och analysen av det hö som skördades på skifte A säger oftast ganska lite om värdena på det som skördas på skifte B.

Varje analys kostar cirka 400 kronor plus moms. Även om ett flertal analyser behöver göras av olika partier så blir kostnaden låg om man ställer den mot hur mycket pengar som kan sparas vid en rätt utfodring. Det är också viktigt att analysera fodret tidigt så att alla fakta finns på bordet när höstens och vinterns utfodring ska planeras.

Hästar har förmåga att äta mycket vallfoder och de mår bra av att göra det. Exakt hur mycket en enskild häst kan konsumera går inte att säga eftersom det finns stora individuella variationer. En tumregel är dock att hästen kan konsumera mellan 2,5 och 3 procent av den egna kroppsvikten i kilo ts. Det innebär att en häst som väger 500 kilo kan konsumera mellan 12,5 och 15 kilo ts vallfoder per dygn. Omräknat per kilo foder blir det mellan 19 och 23 kilo per dygn om ts-halten i hösilaget är 65 procent.

Denna konsumtionsförmåga speglar också hästens potential att få i sig mycket näring via vallfodret. Ibland finns det en oro att ett för högt proteininnehåll i vallfodret bidrar till hälsoproblem för hästen. Det finns inga sådana belägg när proteinöverskottet kommer från grovfoder, och för högpresterande hästar finns det till och med indikationer på att det kan vara positivt för prestationsförmågan.

Ett proteinöverskott i foderstaten som kommer från kraftfoder bör däremot undvikas av flera skäl. Dels kan det skapa störningar i grovtarmens bakterieflora och leda till diarré och kolik. Det är också en onödig kostnad för hästägaren och en belastning på miljön. All proteinöverutfodring bidrar till förluster av kväve och risk för övergödning. För överutfodring med kraftfoder tillkommer den miljöbelstning som produktionen av proteingrödor bidrar med i ett globalt perspektiv.

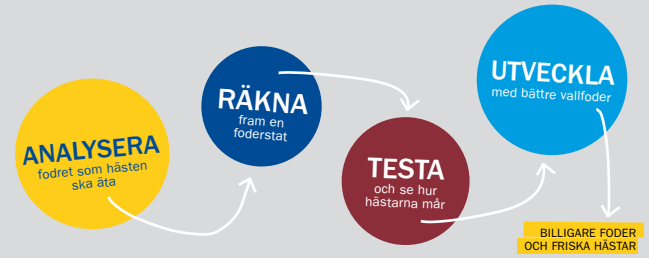

Kom igång med mera vallfoder till dina hästar

Egentligen är det mindre dramatiskt än man kan tro att minska eller avsluta användningen av kraftfoder. Alla hästar äter i utgångspunkten en viss mängd vallfoder och det blir därför ingen övergång till ett helt nytt foderslag. Ändå är det en del att tänka på för att det ska fungera bra. Nedan finns en snabbguide med tips om hur man går tillväga. En annan bra källa till kunskap om utfodring är www.hastsverige.se. Där finns lättlästa fodertips, vetenskapligt baserade och gratis för alla.

En guide steg för steg till det smarta hästfodret

1 **Analysera eller beställ analys** av det vallfoder som hästen ska äta. **En analys är helt nödvändigt för att kunna beräkna hur mycket och vilket foder hästen behöver.** Analyser kan göras på en olika laboratorier som man kan hitta genom en sökning på internet. På www.hastsverige.se finns information om hur man tar ut prover och tolkar analysresultaten.

2 När analysresultaten har kommit är det dags att **räkna fram en foderstat** som passar hästen. Det finns ett gratis program på www.hastsverige.se/foderstatsprogram.html som är lätt att använda. Steg för steg fyller du i uppgifter om din häst och det vallfoder som du har tillgängligt. Programmet ger snabbt svar på om ditt vallfoder täcker din hästs behov.

3 **Testa din nya foderstat i praktiken** och se hur hästen reagerar. Håller den hullet? Har den energi att arbeta? Ser den ut att vara harmonisk? Om du går från en foderstat med relativt mycket kraftfoder kan du trappa ned givan över några dagar. Men i princip är det ofarligt att ta bort kraftfoder från en foderstat och ersätta det med vallfoder.

4 **Inled en dialog** med din vallfoderleverantör om vilka kvaliteter som du vill ha. Ofta har leverantörerna olika kvalitéer i lager och då kanske du vid nästa leverans kan välja en kvalitet som bättre matchar dina hästars behov. Om han eller hon inte har det du önskar så går det sannolikt att ordna i samband med kommande års vallskörd.

5 Om du har många hästar kanske det finns **praktiska problem** med att lagra och hantera större mängder vallfoder. Det finns gott om leverantörer av utrustning som underlättar utfodringen av hästar, till exempel storbalsupprullare, fodervagnar och annat. Om förändringen kräver en investering så tänk på att du sparar tid och pengar på att sluta med kraftfoder.

6 Om du känner dig osäker på hela idén om att näringsförsörja dina hästar utan kraftfoder så kan det vara en bra idé att **kontakta någon som har provat.** I den här publikationen finns några exempel. Genom att kontakta oberoende foderrådgivare eller forskare på SLU kan du få tips om flera. Det är allt fler som inser fördelarna med att dra ned på kraftfodret.

BLI EN SMARTARE HÄSTÄGARE

SVENSKA HÄSTFÖRETAG har mycket att vinna på att minska användningen av kraftfoder. Med mindre kraftfoder och mera näringsrikt vallfoder blir foderstaterna billigare och hästarna friskare. Men det finns också ett annat viktigt skäl till att minska användningen av kraftfoder. Många av färdigfodren innehåller soja eller andra proteingrödor. Dessa produkter odlas ofta i känsliga naturområden och har transporterats långt. Efterfrågan på soja i världen hotar regnskogsområden och bidrar därför till den globala uppvärmningen.

I den här publikationen visas genom ett antal exempelföretag att det finns mycket pengar att tjäna på att använda mindre kraftfoder. På köpet får du friskare hästar och en mer klimatsmart svensk hästhållning.

Välkommen till **DET SMARTA HÄSTFODRET**!

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

DET SMARTA HÄSTFODRET ÄR PRODUCERAT AV HÄSTNÄRINGENS NATIONELLA STIFTELSE (HNS) I SAMARBETE MED LANTBRUKARNAS RIKSFÖRBUND (LRF)